

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

ADRESSE

"İdjtihad,, Constantinople

Téléph: St. 865

xxvième ANNÉE

1 Novembre 1930

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 308

ABONEMAN:

Seneliği [24Nusha] Türki-
ye için 2 1/2, Âlâ kâğıd-
lısı 5 Liradır

İDAREHANESİ

Cığaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève.

Yirmi altıncı sene

1 Teşrinisani 1930

BALKANLARDA MEDENİYYET FA'ALİYETLERİ

ARNAVUTLAR ASRÎ HAYATA HAZIRLANIYOR

[Bir müddetten beri mezunen şehrimizde bulunmakta olan Arnavutluk Maarif Müfettişlerinden MERCANİ Beyin, Arnavutluk da son senelerde İctimaî ve Fikrî inkilâplara dair yazdığı bu yazıyı memnuniyetle derc ediyoruz. Görülüyor ki MÜNEVVER ARNAVUT GENCLİĞİNİN ASRÎ HAYAT TELEKKİLERİ TÜRK İNKİLÂBİNİN ESASLI VE RUHLU UMDELERİNE ÇOK YAKINDIR. Yazının muharriri yeni Arnavutluğun ciddi ve metin tahsil görmüş gençlerindendir. Burada bulunduğu müddetce yeni mektep hayatımızı ve Maarif teşkilâtımızı da tedkik etmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun enkazı ortasından canlı ve imanlı bir hayat neş'esile doğrulmaya başlayan müstakil Arnavutluğu kari'lerimize tanıttıran bu yazıyı sütunlarımıza derc etmekle BALKAN — VATANDAŞLIĞI emeline ve bilnetice CİHAN SULHU na hizmet ettiğimizi zan ediyoruz.]

İCTİHAT

Mektep tatillerinden istifade ederek bir iki aydan beri burada bulunuyorum. Türkiye siyahatlarının şimdi bir başka lezzeti vardır. İnsan kendisini burada bir yeni dünyanın doğum bayramında his ediyor. Daha dün kadar şarkın masal ve hayallarına karışan öz Türk üfüklerinde şimdi başka cazibe titriyor. Eski devirlerin tenbel ve lakayd insanları, miskin padişah bendeleri yerine, **Gazi Mustafa Kemal Paşa** gibi nadir bir müceddidin açtığı medeniyet yolları üzerinde hakka, hakikata, hayata doğru metin adımlarla bir necat ordusu gibi koşan yepyeni bir neslin uyanış ve doğrulusu.. — Bu on dört milyonluk ölke bende bir muazzam ilk mektep te'siri bırakıyor. Büsbütün yeni bir **medeniyet mektebi**. Sanki her evin temeli yeniden kuriliyor. Sanki on dört milyon mini mini canlar daha dün dünyaya gelmiş : Taze bir rüzgâr esiyor bu ekimde.. kahraman bir Türk nesli doğdu. Mazinin sefaletlerini çocuklarına miras bırakmak istemeyen bir nesil. Tarihin bütün günahkâr acılarını kendi büyük kalbimin iztirabında eritiyor; bu günkü Türk yarinkı Türkü doğurmak ve doğrultmak için kendisini unuttu. Çok ince bir Türk şairi, bundan birkaç sene evel, Asiyali Türk dünyasının inhitatını şöyle terennüm ediyordu:

« Bir gamli sabahın seherinde
İsrara ne hacet yine bülbül ?
Bil kalbimizin bağçelerinde
Can verdi senin söylediğin gül.. »

Eski şark bahçelerinin hüznünlü gölgelerinde bu sessiz aşkların solmuş yaprakları bile kalmadı. Fakat Asiyanın duygularında can veren kuru güller yerine Avrupanın fikir ve hayat bağçelerinde iman veren taze güller açılmak üzere. Bir yeni Türk Medeniyeti doğuyor: Bu hiz ve bu gidişle yarım asır sonra ... Gözün aydın ey Avrupalı Türk!.

* *

Burada geçirdiğim günler zarfında bazı münevver Türk gençlerle tanışmak şerefini kazandım. Bu kıymetli gençlerle sohbetimiz esnasında söz vatanına intikal edince bazı sualler soruldu ve anladım ki memleketimizin vaz'iyeti ve geçirmekte olduğumuz içtimai inkilâp hakkında burada bilinen şeyler az ve mübhem imiş. Cumhuriyet Türkiye için pek doğru olan bu bakışları, memleketimizin içtimai hayatına ve bilhassa Meşrutiyetli Hükümdarlığımızın Milli inkilâp umdelerine dair malûmatın fıkdanına atf ediyorum. Kendi inkilâp toplanışları ve muazzam tatbikatı ile meşgul olan bugünkü Türk muhitinin dünyanın diğer köşelerinde cereyan eden hadiseleri derinden derine tedkik etmeye fazla vakit ve lezzet bulamayışını bir azda haklı buluyorum.

* *

Kralımız birinci **Zogu** Hz. lerinin cesaret ve sebat ile tatbik ettiği program, memleketimizde asrın içtimai ve fikri telekkilerinden doğan **Devletçilik** ve **Halkçılık** umdelerine göre hazırlanmış dır; bu programın en ruhlulu hedefleri **geniş ve şumullü bir içtimai inkilâp hareketini** adım adım inkişaf ettirmeye matuf dur. Bugünkü Arnavutluk siyasi vaz'iyetinin nezaketine rağmen, Devletçilik ve İctimaî Hayatçılık sahalalarında, hemen hemen **Büyük Türk İhtilâlinin ana hatlarını ve izlerini takip etmeye çalışan genç ve fevranlı bir inkilâp memleketi dir.**

Diyebilirim ki arada bir fark varsa, o da Türk İhtilâlinin başında bir Cumhuriyet reisinin, Arnavut inkilâbının ön saflarında ise bir Kralın bulunmasından ibaret dir. Bu zaruri sekil farkına lüzumundan fazla ehemmiyet vermek isteyenleri, iki memleket arasında mevcud içtimai hayat başlıklarını, derin bir mütefekkir gözü ile, tedkik etmeye davet etmek

isterim. Meşhur Fransız Müverrihlerinden **Alfred Rambaud** «Histoire de la civilisation Française» adlı kitabında, Kralcılık ile Cumhuriyetçiliğin Fransa tarihinde oynadıkları rolları tasvir ederken: «**Kralcılık Fransayı, Cumhuriyet ise Fransızı meydana getirdi**» diyor. Türkiyenin uzun bir Devletçilik tarihi var dır. Cumhuriyet İdealine, ya'ni hür vatandaşlık İdealine, yükselbilmek için Türk Cemiyeti beş asırlık mesai sarf etmiş dir. Arnautluk ise müstakil yaşayış tecrübesine henüz yeni başladı.

Bugün ilk vazifemiz , vatandaşlarımıza milli hayat mefhumlarını telkin etmek ve devlet hayatımızın içtimai kıymetlerini yaratmaktır. Bu milli toplanış hareketinin ilk şartı dahili sükûn ve intizamdır. Balkan muharebesi ve dünya mubarezesinin alevli günlerinden 1925 senesine kadar biz bu şahsiyeti, bir çok felâketler ve ıztırlar içinde, aradık, durduk.

İstiklâl senelerinin ilk zaferlerini bir - birini tâ'kib eden müthiş keşmekeşler ortasında geçirdik . Nihayet ilk şaşkınlık ve tecrübesizlik buhranları geçti ve 1928 senesinde milli krallığı ilân ederek devlet hayat ve teş-

kilatımızın temel taşı vaz' edebildik. Her yerde ve her devirde olduğu gibi, bizde de milli istiklâlin devletçilik devresi Monarchie ile kurulmuş oluyor. Kanun, zihniyet, içtimai şu'ur ve kıyafet itibarile Hilâfet Türkiyasinden pek az farkımız varken, bu gün Devlet teşkilâtına ve içtimai inkılap tatbikatına, büyük bir azm ve ümit ile atılmış bulunuyoruz. Hiç şuphe yok: Darülfünunlu Türkiyada ancak cumhuriyetin yapmağa muktedir olabildiği inkılapları, ilk mekteplerini bile daha dün açan Arnautlukta ancak şuurlu ve idealist bir kralcılık idaresi yapmağa muktedir olabilecek. Bunun için diyorum ki münevver bir Türk genci için bugün cumhuriyet nasıl mukaddes bir vazife ise idealist bir Arnaut genci için de bizim hükûmet şeklimiz öyledir .

Aramızda derin bir mesafe var. Bir tarih mezafesi. Fakat takip ettiğimiz emeller birbirine çok yaklaşıyor; içtimai hayat telekkilerimizin menbaları birdir: Arnaut krallığı Türk

cumhuriyetçiliği kadar **nationalist , laik ve inkılâpçı** dır.

İşte münevver Arnaut gençliğinin «laïque» Monarşi idaresine temayüllerinin başlıca sebepleri.

**

Arnaut reformcuları dahili âsâyış ile harici emniyeti Kralcılık idaresinin ilânı sayesinde te'min ettikten ve Milli şuura istinat eden İstiklâl hadisesinin Vitalitesinde ispat ettikten sonra, ana vatanın asri hayat ihtiyaçlarına tevfikân imar ve tensik faaliyetine başlamışlar ve bu muazzam inkılâpçılık mücadelesine var kuvvet ve kudretleri ile sarılmışlardır .

Türkiyade İhtilâl umdelerinin harûkulade bir sür'at ve muvaffakiyet ile intişar ve tatbiki Arnautluktaki Reformculuk faaliyetinin esaslı bir program şeklinde tezahür ve tahakkuk etmesine ziyadesile yardım etmiştir. Hattâ deyebilirim ki: **Türk İhtilâl mefkûrele-**

rinin haricte ilk feyizli te'siri ekseriyeti Müslü - manların teşkil ettikleri Arnautlukda belir - miştir.

Teşkilâtı esasiyemiz . — Arnautluk Demokra -

tik prensiplerle idare edilen bir Kralıktır . Kanunlarımız Milli hakimiyetin ve Halk iradesinin emirleridir. Arnautluk rejimi, tamamiye Türk Cumhuriyeti gibi, lâikdir . Devletin resmi dini yoktur.

Din ile devlet ayrı ayrı iki müessesedir. Vicdan hürriyetini kanunlarımız himaye eder. O derece ki **Bektaşilerimizi, din tarihimize ilk defa olarak, temamiye müstakil bir cema'at halinde resmen tanıdık.**

Hukukumuz. — Türkiyade Mecelle nin ilgasını Arnautlukta da Avrupa hukukunun kabulunu takip etti. Üç seneden beri Arnautluk «**Code Civile**»i muvaffakiyetle tatbik etmektedir.

Teadüdü zevcat ortadan kalktı. Memleketin her tarafında ve her mezhepte insanlar arasında medeni nikâh usulu tatbik ediliyor .

Harfler . — Biz latin harflerini Türklerden evel kabul ettik. Arap harflerini müdafaa

GÖNLÜNE

**Revan iken feleğinde eğilmek âyini
Dedimmi hiç sana ey serfraz gönlüm eğil;
Eşitdirirdin olaydı çağırıldığında hayat,
Çağırıldım fakat ey vah ! Zihayat değil!**

AB. DJ.

edenlerimiz yoktur. Ayı bir lisan olan Arnautca için latin harfleri en tapi'i harflerdir. Ve bu harfler sayesinde lisanımız ve matbuatımız az zaman zarfında büyük terakkiler yaptı. Bu gün küçük Arnautlukta gazetesi olmayan şehir hemen yok gibidir.

Pazar ta'ili. — İktisadi hayatımızda pek ehemmiyetli bir birlik vücuda getiren bu hatveyi de atmakta hiç tereddüt etmedik. Hattâ bizde inkılâbın bu hamlesi doğrudan doğruya halkdan çıktı. İki sene evel Girokastra (Ergiri) belediye meclisinin Pazar tatili lehinde verdiği bir karar, kısa bir müddet zarfında memleketin her tarafında, yine belediye meclislerinin kararları ile kabul ve tatbik edildi. Bundan ma'da şapkasız arnauta da hiç bir yerde rast gelemesiniz.

Maarif. — Balkan muharebesine kadar belli başlı bir arnavut mektebi mevcut değildi. Bu çok elim vaziyet yüzünden maarif teşkilâtımızın ilk esaslarını istiklâlden sonra ta temelden kurmaya başladık. Bu gün 1000 kadar mektebimiz vardır. Elbasandaki muallim mektebinden her sene 40 köy muallimi yetişir. Bir çok köylerde müteaddit yatı mektepleri açıldı. Görüldüğü gibi tam devreli bir lisemiz vardır. Hükümet merkezinde sivil ve askeri iki jimnaz, mükemmel bir kız lisesi, modern bir yatı mektebi çalışır. Balkan milletleri içinde, nüfusuna ve bütçesine nisbetle, Avrupada en fazla talebesi olan memleket Arnautluktur. 500 arnavut genci Avrupanın muhtelif yüksek mekteplerinde ve üniversitelerinde hazırlanmaktadır. Bunların yarısından ziyadesi devlet parası ile okur. Maarif faaliyetlerimizde en büyük ehemmiyeti ilk mektepler ile ameli hayat mekteplerine veriyoruz. Küçük yaşta çocuklar için Dr. Maria Montessori kurslarına bir çok muallim hanımlarımız iştirak etmiştir.

İdare işleri. — Memleket idaresinde mühim bir takım tecrübelerle giriştik. Osmanlı mirası olarak kalan Nahiye teşkilâtını lâğv

ettik. Bunların yerine « **Köy Komünleri** » ni ikame ettik. Her komün mıntakası mahallî vaziyete ve nüfusun kesafetine göre 6 ilâ 20 köyden mütesekkildir. Komünlerin kendi bütçeleri, bir takım vergileri, vasi mahallî salâhiyetleri ve hattâ doğrudan doğruya köylü tarafından intihap edilen umumî meclisleri bile vardır. Küçük köy da'vaları ve nikâh muameleleri komün merkezlerinde görülür. Bu teşkilâtın en asıl maksadı, köylünün viedanında memleket duygusunun derin ve ameli bir vazife alâkasına kalb etmek; köylünün seviyesini yükselterek kendi işlerini gene kendisine gördürmektir.

Ziraat Kanunları. — İctimaî inkılâp

faaliyetlerimiz içinde yeni toprak kanunu mühim ve müstesna bir mevki işgal eder. Büyük toprak sahiplerinin te hak üm ü ne nihayet verdik. Dahaşimdiden toprak hukukumuzun demokratlaşmasına doğru ilk hatveleri atmış bulunmuyoruz. Topraksız çiftçi bırakmadık. Yeni Kanunun tatbiki sayesinde pek yakın bir zamanda Millî bir Ziraat Bankamız olacaktır.

Gençlik ve Kadınlık. — Gençliğin ictimaî terbiyesi için, Türk Ocaklarına benzeyen, ayrı bir müessesemiz var. Bu müessese üç şubeden mürekkeptir. Birincisi **İzci** tabur-

ları, ikincisi **Spor** teşekkülleri, üçüncüsü de **Hars** cemiyetleridir. İzci taburlarına 16 yaşını ikmal eden her genç kayıt olunmak mecburiyetindedir. Bu taburların maksadı ise gençlerimizi muntazam ve asrî bir hayat tarzına alışdırmaktır. İzci teşkilâtımızda, bazılarının zan ettiği gibi, Militarizm zihniyeti asla yoktur. Bilâkis bizdeki İzci gençleri teşkilâtının takip ettiği gaye asker ve ordunun yavaş yavaş yerini tutmaktır. Bu gençler ileride İsviçre tarzında Millî milis taburlarını vücuda ketireceklerdir.

Son seneler zarfında münevver kadınlarımızda harekete geldiler. « Arnavut kadını cemiyeti » nin memleketin her tarafında şubeleri açılmıştır. Kadınlarımız da

AHMED ZOGU Hz.

büyük bir şevk ve heves ile asrî cemiyet hayatına atıldılar ve millî el işleri san'atları ve bilhassa asrî aile terbiyesi meş'eleleri ile ciddî bir surette meşğul olmaktadırlar . Bu cemiyetin bir de aylık bir mecmuası vardır ; müdiresi Emine Toptani Hanım ef. dirki son Balkan konferansında Arnavut kadınlarını muvaffakiyetle temsil etmiştir . Diğer taraftan münevver Arnaut gençleri de bir mecmua neşr ederler. İctimai inkılâp umdelerinin ve asrî hayat telekkilerinin organı olan bu mecmuanın ilk sahifesinde Alman şairi **Goethen**in şu misrai yazılıdır:

«Wir bekennen uns zu dem Geschlecht,
«Das aus dem Dunkeln ins Helle strebt».

*
* *

Arnavutlukta da zülmetten nura doğru koşan mefkûreci bir nesil yetişmiştir. Adriyatik denizinin şark kıyılarında da Türkiyada doğan inkılâp güneşinin kızıl alevleri yanıyor: Orada da yeni bir hayat doğuyor.

Çamlıca, Teşrinievvel 1930

B. Mercani

İHTİYAR MUHARRİR

Muharriri : Hüseyin Rahmi

Ma'bad ve hitam

Zihni gibi değersiz şeylerle dolu karma karışık sefil odada lekeli yeşil çuha örtülü yazı masasının önüne oturdu. Şişede akşamdan kalmış iki kadeh mayi'le sobaya kömür atdı. Fvvelâ dişlerini takdı. birkaç kırıntı geveledi. Sonra gözlüğünü geçirdi.

Kısa yazmaya, bir kova suya bir yüksük süt karıştırmaya, küçük cümlelere derin mahnalar sıkıştırmamaya, kaba vuzuhlardan kaçmaya senbolik ve eğin olmaya, kalemini amiyane ağır terkiplerden, kılışelerden silkmeye hasılı altmış beşinden sonra yeni mektebin hocaları torunlarından, aldığı derslere göre fikren kalemin geneleşmeye uğraşacakdı.

Yarım asrın sisleri çökmüş tarz tefekkür ve tarzı tahririle geniş geniş cümlelerin içinde aklına gelen irtibatsız, patavatsız, safdil, köhne fikirler savurmaya alışık kalemi bu şerait altında bunaldı

Damarlarında satırlarına raşeler akıtmak istedi. Fakat nabızları ağır ve fasılahıydı. Kanından sözlerine hararet vermeye uğraşdı lâkin

hayat ösaresi vücudünde zahifeler gibi soğumuşdu. Dehayı tahrike vasıta sandığı sinirlerinde fırtınalar kaparmaya çalışdı. Hayır artık onlar, alestikiyetleri bozulmuş fersude siçimlere dönmüşlerdi. Bu korada insan makinasında artık hiç bir heyecana kabiliyet kalmamıştı.

*
* *

Bir yaz günü, dikenler, baldıranlar бүрүмүş mescit mezarlığına dönmüş bakimsız tozlu bahçelerinin bir köşesinde, biri birine yakın iki armut ağacının gölgesinde karı koca otururlarken tepelerinden aşağı çürük bir armut düştü.

Refikası meyvayı ayağıla iterek:

— Bey bu ihtiyar armut ağacı öteki genç fidanın babasıdır. Bakınız taze ağacın yaprakları taravetten nasıl yem yeşil parlıyor, yaşlıninkiler paslanmış demir gibi nasıl renksiz, neşesiz duruyor, meyvaları da öyle..

Oğul ağacın armutları ne güzel, ne penbe yapaklı.. dolgun, tatlı, lâtif kokulu..Baba ağacın meyvaları olmadan kurtlanıyor, çürüyüp dökülüyor.

*
* *

Her ağacın yaşına göre meyve verdiğini anlayan muharririn, bir mezar kesvetile bebeklerinin nurunu yutan göb çukurlarında iki katra kaynadı:

Tabiat çok zalimdir amma müsavatkârdır. Yaşayan her mahlûk bu neticeye doğru yürüyor. Biz sırımızı savuyoruz. Bu günün gençleri yarının ihtiyarlarıdır. Herşey muvakkat, her iki devrede birer seraptan ibaret..

Çok zamandan beri onun zihni böyle bir söz sarf edebilmek yakazsını göstermemişti.

*
* *

Bir kaç ay sonra soluk çarşafli ihtiyar bir kadın İstikbal gazetesinin idare odasından içeri girerek yaşlı gözleriyle memurun önünde durdu.

Sebebi müracaatını soran bir sert sesin nezaketsizliği karşısında ne diyeceğini biraz derleyip toplamaya uğraşarak:

— Üstünüze eyilik sağlık Umran Âli Beyin bir kolile bir bacağı tutmıyor, dili söylemiyor.

— Te'essüf ettim. Fakat hanım burası tabip muayenehanesi değil. Bir doktora müraca'at etseniz..